

Groei van de beverpopulatie: lusten en lasten

Het aantal bevers is in Nederland sterk gegroeid. In 1988 werden de eerste dieren losgelaten in de Biesbosch, en in 2012 wordt het aantal Nederlandse bevers al geschat op zeker 600 volwassen dieren. Bevers zijn door hun bijzondere gedrag een aanwinst voor onze natuur. Maar ditzelfde gedrag kan ook leiden tot overlast. Hoe ga je hiermee om?

— Stefan Vreugdenhil, Vilmar Dijkstra (Zoogdierverseniging), Jasja Dekker (Alterra)

> DE BEVER KOMT INMIDDELS in grote delen van het land voor. Van de Biesbosch tot de Gelderse Poort, en van Limburg tot Drenthe (zie kaart). En in de meeste gebieden is hij welkom, want de bever heeft een grote meerwaarde voor de Nederlandse natuur. Alle herbivoren hebben invloed op het voorkomen van bomen, struiken en planten. Hoefdieren, woelmuizen en ganzen eten gras, kruiden en jonge struiken of boompjes. Vogels en muizen kunnen zaden stuk knagen en zo voorkomen dat een plant zich ergens vestigt, of de zaden juist verspreiden. Maar er is maar één soort in Europa die grote, volwassen bomen kan vellen. Dat is natuurlijk de bever. En om die reden is de bever zo belangrijk. Grootschalig branden wordt in de Nederlandse natuur zelden toegepast of toegelaten en stormen die bomen omwerpen komen hier zelden voor. Dat maakt de bever een belangrijke natuurkracht die de natuurlijke ontwikkeling van open gebied naar bos kan helpen terugzetten. Op die manier brengt de bever variatie in bossen, riviergebieden en moerassen. Daarnaast bouwen bevers in kleine beekjes dammen die leiden tot een lokale vernatting, wat op vervolgens weer zorgt voor meer gradiënten en een grotere variatie aan planten- en diersoorten. In de Ardennen profiteert de zwarte ooievaar hier bijvoorbeeld duidelijk van. Het omknagen van bomen zorgt voor meer open plekken langs beboste oevers en, wanneer zij in het water vallen, ook een grotere variatie

aan stroomsnelheden en nieuwe vestigingsplekken voor diverse flora en fauna.

Keerzijde

Voor de Nederlandse natuur is de bever op de meeste plaatsen een verrijking, maar zijn gedrag kent ook een keerzijde. Zo kan de bever in plaats van wilde planten en bomen de 'verkeerde' planten eten en schade toebrengen aan fruitbomen en landbouwgewassen. Cijfers van het Faunafonds laten zien dat deze schade tot nu toe wel meevalt. In 2006 waren de kosten die het Faunafonds vergoedde het hoogst, met een landelijk totaal van 2385 euro door schade aan een boomkwekerij. De jaren daarna kwam het landelijk totaal nooit boven de 1000 euro. De schade die niet wordt gemeld, is vanzelfsprekend niet bij ons bekend. Maar geconstateerd wordt dat de landbouwschade verwaarloosbaar is vergeleken met bijvoorbeeld schade door diverse soorten mezen (1,1 miljoen euro in 2011) en overzomerende ganzen (1,9 miljoen euro in 2011). Een tweede kostenpost is die van het voorkomen van schade. Dat kan bijvoorbeeld door gedoogovereenkomsten of het verwerven van gronden. Dit is bij de uitzetting van de bever in Limburg gestart, en in de periode 2002-2011 ging het om een bedrag van circa 25.000 euro. Daarnaast zijn er de arbeidskosten. De aanwezigheid van de bever noopt tot het controleren van dijken en verwijderen van dammen, en dat

foto Maaïke Plomp

Volwassen bever.

Beverwaarnemingen 2007 - 2012

kost arbeidsuren. Zo schat het waterschap Peel en Maasvallei de arbeidskosten voor het beverbeheer momenteel op 50.000-75.000 euro per jaar, zo bleek op een symposium over de Brabantse bevers op 11 oktober jl. Het waterschap overlegt momenteel met de Provincie Limburg, die verantwoordelijk is voor het soortbeleid in de provincie, over het beschikbaar krijgen van extra financiële middelen.

Toch zijn ten opzichte van bijvoorbeeld beverratten- en muskusratten deze kosten beperkt; de bestrijding daarvan kost jaarlijks 35 miljoen euro. Door het territoriale gedrag van bevers en de daaruit volgende lagere dichtheden verge-

Voorbeeld van een klassiek geveld boom door een bever.

foto Fons Bongers.

leken met beverratten en muskusratten, is het onwaarschijnlijk dat voor de bever dezelfde kosten gaan spelen in de toekomst.

Uit onderzoek is gebleken dat de vraatschade door bevers meestal tot een kleine zone beperkt blijft: meer dan 90% wordt gemeld binnen 10 meter vanaf de oever. Maar dit neemt niet weg dat schadegevallen voor de betreffende land- of bosbouwer erg vervelend kunnen zijn.

Een grotere, potentiële impact heeft natschade door dammen en de effecten van graafactiviteiten in waterkerende dijken.

Gewasschade: knagen om te eten

Hoe komt die overlast tot stand, en hoe zijn problemen te verhelpen? Om te beginnen is er gewasschade. Een volwassen bever moet dagelijks ongeveer een kilo voer eten. In het zomerhalfjaar bestaat dat voor een groot deel uit (water)planten en daar zullen weinig mensen een probleem mee hebben. Naast deze planten kunnen bevers ook landbouwgewassen eten als suikerbieten, peen, maïs en soms wat granen. Wat bevers in hun dieet nodig hebben, is wat ruwer voedsel in de vorm van bast en twijgen

van bomen en struiken. Om die te bereiken moeten ze soms bomen omknagen en dat is in natuurgebieden geen probleem. Als bevers echter bomen omknagen in een bos met een houtproductiefunctie of in een boomgaard, dan wordt het door de eigenaar minder gewaardeerd.

In de regel is gewasschade per perceel niet erg groot, omdat bevers doorgaans grote territoria hebben (gemiddeld circa 4 kilometer oeverlengte) en de gemiddelde familie in dat territorium vrij klein is: circa vier dieren. De impact van een bevergezin wordt dus verdeeld over een groot gebied. Loopt de schade toch op, dan kan via enkele gerichte maatregelen schade voorkomen worden of verminderd worden.

Om bevers uit een perceel met landbouwgewassen of bomen te houden, kan gebruik gemaakt worden van een raster langs de oever. Daarnaast kan met name bij boomgaarden ook gekozen worden voor een individuele bescherming van bomen met gaas. Daarbij moet gelet worden op de dikte van het draad, want dun gaas kan worden doorgeknaagd. Een dikte van 2,5 millimeter volstaat. Schade kan ook voor-

komen of verminderd worden door een strook langs de oever uit landbouwkundig beheer te halen en ruigte en bomen en struiken te laten ontstaan. Een dergelijke strook moet minimaal 10 meter breed zijn. In een gebied met veel schadegevoelige gewassen is het de overweging waard om op een deel van de oever juist suikerbieten te telen voor de bevers. Dat kan een dusdanig aanzuigende werking hebben dat de overige percelen met rust worden gelaten. Voor ieder territorium moet dan wel een beverakkerkje gecreëerd worden, omdat ze zeer territoriaal zijn. Het oppervlak van zo'n akkertje is afhankelijk van het voedselaanbod in het betreffende territorium, maar grofweg volstaat een strook van 20 bij 10 meter met suikerbieten langs de oever om schade elders in het territorium te voorkomen. Uiteraard zijn hier ook kosten aan verbonden, maar het kan helpen om de schade door bevers te concentreren.

Voor het voorkomen van boomschade bestaan er middelen die eens per jaar op de stam van bomen gesmeerd kunnen worden om te voorkomen dat bevers ze omknagen. Een voorbeeld is Wöbra: een transparante pasta die mag

worden toegepast om wildschade op naald- en loofbomen, fruitbomen en boomkwekerijgewassen te voorkomen.

Natschade: bouwen voor waterdiepte

Bevers bouwen dammen om een aantal redenen. Ten eerste wordt door een dam te bouwen de waterspiegel verhoogd en schommelt de waterstand minder. Daardoor weten ze zeker dat de ingangen van burchten en holen op de vereiste waterdiepte blijven liggen. Die diepte hebben ze nodig om te voorkomen dat de ingang geheel dichtvriest in de winter en ze hun hol of burcht niet meer kunnen verlaten om te foerageren. Ten tweede zorgt het er voor dat de oeverlengte toeneemt en het foerageergebied groter wordt, en plekken met voedsel beter bereikbaar zijn. Ten derde zorgt het ontstaan van een stroomluwte ook voor een andere watervegetatie, wat voor de bever zorgt voor een afwisselender voedselaanbod.

Dammen worden alleen in stromende beken en sloten gebouwd met een breedte tot circa 5 meter. Als het waterpeil stijgt, stroomt het water uiteindelijk over en langs de dam. Daarop reageren bevers soms door de dam te verhogen en te verlengen. Daardoor kunnen dammen

tientallen tot honderden meters lang worden, maar in Nederland zal het zich beperken tot maximaal enkele tientallen meters breed. Hoe breed de dam wordt, hangt af van de hoogteverschillen in het landschap. De grootste dammen zijn daarom te verwachten in het heuvelland. Door het bouwen van dammen kunnen er terreinen onder water komen te staan waarbij dat niet wenselijk is: akkerbouwpercelen, weilanden, boomgaarden en productiebos maar denk ook aan kelders en wegen.

Het verwijderen of verlagen van een dam kan op korte termijn zorgen dat er geen natschade ontstaat, maar op de langere termijn werkt dit niet zonder de bevestiging ernstig te verstoren. Met name het verwijderen van een dam in de winter kan voor bevers veel problemen veroorzaken vanwege de kans op het dichtvrie-

foto Skip Lisle

Voorbeeld van een 'beaver deceiver'. Dit is een buis die door de dam heen wordt gelegd en waarmee het waterpeil tot een acceptabele stand kan worden gebracht.

zen van de ingang van hol of burcht, waardoor de bevers niet meer bij hun voedsel kunnen komen.

Drainage

In het buitenland en in het bijzonder in de Verenigde Staten is veel ervaring opgedaan met het gebruik van zogenaamde 'beaver deceivers'. Dit zijn buizen die door een dam worden gelegd, waardoor het waterpeil naar een meer acceptabele stand gaat. Daarbij moet zoveel mogelijk voorkomen worden dat de bevers bemerken dat er water wegstroomt. Dat kan door de buis zo vlak mogelijk te leggen en de in- en uitstroomopening desnoods van een gazon kooi te voorzien. Daardoor wordt het voor de bevers moeilijker om de in- en uitstroomopening dicht te stoppen. Het is geen methode die men snel onder de knie heeft. Er is een goede instructie en jaren van ervaring met bevers nodig om in alle situaties het gewenste resultaat te behalen, maar dan is het een duurzame en zeer effectieve beheermaatregel. Ook in de Nederlandse situatie is dit goed te gebruiken. Waterschap Peel- en Maasvallei experimenteert al met dergelijke drainage.

In Limburg hebben beide waterschappen een pakket aan maatregelen ontwikkeld tegen natschade door beverdammen. Zo is het mogelijk om erg natte land- of bosbouwgronden te verwerven en een natuurbestemming te geven, een (tijdelijke) gedoogovereenkomst af te sluiten met de betreffende agrariër of bosbouwer, of eenmalige inrichtingsmaatregelen te treffen. Maar ook is er een omslag in denken nodig: ook in natuurgebieden houdt de bever zich niet

altijd aan beheerplannen en natuuroeltypen, en kan andere natuur ontstaan dan de beheerder had ingepland.

Schade aan dijken: graven voor beschutting

Bevers brengen hun dag door in een hol, burcht of leger. Voor het aanleggen van holen en burchten gebruiken ze graag kruispunten van waterwegen of landtongen en eilandjes. Ze kiezen daarbij het liefst plekken waar de oever onder water vrij steil doorloopt en begroeiing van struiken of bomen op de oever staat. Soms komt een dergelijke situatie bij de voet van een dijk voor. Hier is dit graafgedrag niet wenselijk, omdat het de dijk lokaal erg kan verzwakken: de gegraven gangen kunnen 20 meter het grondlichaam in lopen.

In die situaties dat de oever aan de voet van de dijk aantrekkelijk is doordat ze vrij steil tot steil onder water doorloopt, kan deze aantrekkingskracht worden verminderd door de oever meer glooiend te maken. Als daar geen ruimte voor is, kan de oever ontoegankelijk gemaakt worden met steen of gaas, en kan eventuele begroeiing van bomen of struiken op dergelijke delen verwijderd worden. Door binnen het beverterritorium tegelijkertijd enkele alternatieve burchtlocaties aan te bieden kan de kans op ondermijning van een dijk verder verminderd worden.

Hoogwater

Er is nog een situatie waarbij bevers in dijken kunnen graven, namelijk tijdens hoogwater. Als tijdens hoogwater de uiterwaarden onderlopen, kunnen bevers hun holen en burchten

niet meer gebruiken. Ze kijken dan uit naar hoogwatervluchtplaatsen, zoals oude steenfabriekterreinen en andere punten die nog boven het water uit steken. Zijn er geen geschikte hoogwatervluchtplaatsen dan wordt de kans groter dat bevers halverwege het dijktaalud onder de waterlijn holen graven. Hierbij volgt de bever de hoogwaterlijn tot een hoogte waar het profiel van de dam minder goed bestand is tegen graafschade.

In uiterwaarden is het van belang dat er per beverterritorium minimaal één veilige hoogwatervluchtplaats aanwezig is. Is een dergelijke vluchtplaats niet aanwezig, dan kan deze eenvoudig aangelegd worden door een terp, die tijdens hoogwater minimaal 1 meter boven water blijft uitsteken, met een oppervlak van circa 15 bij 5 meter. De kruin van de terp moet ingeplant worden met meidoorns om enige dekking te verkrijgen. Door een dergelijke vluchtplaats op een stroomtechnisch strategische plek te situeren, wordt een opstuwende werking zoveel mogelijk voorkomen. Daarbij is het van belang dat dergelijke plaatsen enige rust kennen. Met name verstoring door mensen en honden zorgt ervoor dat bevers de bestaande of speciaal aangelegde hoogwatervluchtplaatsen niet kunnen gebruiken. Voordeel is dat ook andere fauna, zoals muizen, mollen, konijnen en hazen en grote grazers van deze hoogwatervluchtplaatsen kunnen profiteren, zeker als ze wat groter worden gemaakt. In herinrichtingsprojecten, zoals langs de IJssel, worden deze maatregelen al toegepast.

Experimenteren

Onze prognose is dat de bever zich de komende

jaren over alle natte gebieden in Nederland gaat verspreiden. Dat biedt geweldige kansen voor de natuur, maar het zal soms ook wrijving opleveren. Door tijdig en met kennis van zaken bovengenoemde maatregelen toe te passen waar nodig, kunnen grote problemen voorkomen worden. Dit scheelt veel kosten en extra beheersinspanningen én het is goed voor het draagvlak voor de bever. Het is daarbij zaak komende jaren te volgen welke van de in het buitenland ontwikkelde maatregelen in de Nederlandse situatie wel en niet werken.

Het is belangrijk dat de discussie over hoe hiermee om te gaan ook in Nederland de komende jaren wordt gevoerd, en dat de uitkomsten wor-

den vastgelegd in een landelijke soortenstandaard of bevervisie. Want nu kunnen bevers die overlast veroorzaken nog worden weggevangen en in gebieden met meer draagkracht worden uitgezet, maar deze plekken zullen schaars worden in de komende 10 jaar. Goede voorlichting, het experimenteren met mogelijke oplossingen, en het delen van de resultaten van dergelijke experimenten is belangrijk. Op een symposium dat de Zoogdierverseniging op 13 november jl. organiseerde met Waterschap Rivierenland en het Faunafonds is de afspraak gemaakt dit structureel op te gaan pakken. Wordt vervolgd dus!<

Stefan Vreugdenhil,
stefan.vreugdenhil@zoogdierverseniging

Meer weten over bevers?

De Zoogdierverseniging heeft 2012 uitgeroepen tot het Jaar van de Bever (www.jaarvandebever.nl). Als onderdeel daarvan is recent de monografie 'Bevers' verschenen, die is geschreven door Jasja Dekker en Stefan Vreugdenhil. Het boek is te bestellen via www.zoogdierwinkel.nl en www.knnvuitgeverij.nl.

ADVERTENTIE

Lindner
T I M B E R

WIJ ZOEKEN
HOUT OP STAM • BIOMASSA

Voor een vrijblijvende offerte

brantjes@dehouthandel.nl
www.dehouthandel.nl
Oude Kraan 72
6811 HW Arnhem
T 026-8200294